

Rodovniška knjiga bosanskega planinskega konja

5 Barut III-P 37

Konji so del svetovne biološke raznovrstnosti. Podobno kot z drugimi domačimi živalmi se njihova genetska pestrost zmanjšuje. Po eni strani je to posledica zmanjševanja števila pasem, po drugi pa se to dogaja zaradi priljubljenosti nekaterih pasem, krčenja sklada genov in s tem pestrosti znotraj pasem. Za ohranjanje genetskih virov pri pasmah konj obstajajo zgodovinski in kulturni razlogi, pomembna pa je tudi zaščita pasem in njihove potencialne znanstvene vrednosti.

Osnovna enota genetskih virov pri domačih živalih so pasme. Pasma se med seboj razlikuje, ker ima vsaka svojo zbirko genetskih kombinacij, ki je edinstvena in neponovljiva. Bosanski planinski konj (BPK) spada med t. i. pasme »landrace«, za katere je značilno, da je njihov nastanek posledica učinkovanja ustvarjalcev pasme (narave in človeka), dolgotrajne izolacije in

selekcije ter s tem prilagoditve na specifično okolje. Organizirana reja te pasme se je pričela v letu 1929 z ustanovitvijo ergele Sarajevo, predvsem z namenom vzrediti čistokrvne plemenjake za potrebe deželne reje. V reji bosanskega planinskega konja sta zastopani samo dve liniji, Miško in Barut, ki sta bili formirani pred drugo svetovno vojno, ko je bila

ergela v Sarajevu. V stoletju so se v reji ustalili številni rodovi kobil, ki povečini temeljijo na kobilah zarodnicah, vpisanih v matično knjigo. Leta 2010 so rejci čistokrvnega bosanskega planinskega konja v okviru Mednarodnega združenja rejcev bosanskih planinskih konj v sprejetem rejškem programu prvič v zgodovini tudi pisno opredelili in določili standard pasme, ki je obvezujoč za vse podpisnike

Bosanski planinski konji so trdoživi in nezahtevni.

in druge, ki vzrejajo tega konja v čisti pasmi. Rejski program za pasmo bosanski planinski konj izvaja na celotnem območju Republike Slovenije priznana rejska organizacija MEDNARODNO ZDRUŽENJE REJCEV BOSANSKIH PLANINSKIH KONJ, Rtiče 1, Rtiče; (MZRBPK). Namenjeno je ohranjanju avtohtone pasme bosanskih planinskih konj in zagotavljanju rejskega napredka ter določa pogoje in način vodenja izvorne rodovniške knjige za pasmo bosanski planinski konj. Rejski program je usklajen z Uredbo EU 2016/1012 in Zakonom o živinoreji (Uradni list RS, št. 18/02, 110/02-ZUreP-1, 110/02-ZGO-1 in 45/04-ZdZPKG) in pravilniki ter drugimi podzakonskimi predpisi, ki urejajo področje konjereje.

Ergela Borike v težavah

V čisti pasmi se trenutno ohranjajo BPK v ergeli Borike, ki pa se v zadnjem času ubada s pomanjkanjem sredstev, nestrokovnim vodenjem in privatizacijo. Finančne in organizacijske težave v zdaj zasebni ergeli Borike ne zagotavljajo več gotovosti v ohranitvi in obstoju reje BPK, ki je že preseгла kritično stanje. Z namenom zagotoviti obstoj BPK so nekateri vneti privrženci, člani Mednarodnega združenja rejcev BPK, formirali lastno rejo. Leta 2003 je osnoval ergelo Planido Anton Dolinšek v Hercegovini, ki je bila kasneje premeščena v Slovenijo. V letu 2007 je Damir Voloder v sodelovanju z Antonom Dolinškom osnoval ergelo BPK v Gorskem Kotarju na Hrvaškem, leta 2011 je ergelo osnoval Enver Žiga v Bosni. V času izdajanja te rodovniške

Creda na paši

knjige pa se v sodelovanju z Združenjem ustanavlja ergela BPK v Srbiji. V vseh ergelah večina konj izvira iz ergele Borike, nekaj pa iz deželne reje z namenom formirati nove rodove kobil. Kobile, ki so ali bodo formirale nove rodove, se pred sprejemom obvezno preverja z molekularno genetskimi testi (mtDNA).

Negotova prihodnost

Prihodnost BPK je dolgoročno tesno povezana s prihodnostjo BIH. Vztrajanje in trud posameznikov trenutno ohranja vsaj ostanek nekdanj ogromne in najpomembnejše pasme na področju Balkana. Pasma se je kljub poskusom pretapljanja predvsem z arabskim konjem ohranila v bolj ali manj prvotni obliki. Naravna selekcija in hipološka praksa reje BPK z ukrepi sta preprečevali močnejši vpliv drugih pasem konj na izvorno populacijo BPK. Med njimi so najpomembnejše skromne vzrejne razmere, ki so vršile selekcijski pritisk, ki je favoriziral skromne, robustne in trdožive živali in uporabnost konja v tovrne namene na težko dostopnem in neobljudenem terenu. Tako so se kljub stalnemu vnosu genov arabskega konja v populaciji uveljavili osebk, ki so imeli v večji meri izražene prilagoditve na specifično okolje, značilno za izvorno populacijo. To je skozi stoletja omogočilo konsolidacijo genetske baze, ki po mnenju hipologov zagotavlja ohranjanje lastnosti, ki so bistvene za preživetje in obstoj BBK. Ohranitev te dragocene pasme ne bo mogoče brez

načrtne pomoči držav, kjer tega konja vzrejajo v čisti krvi, in pomoči širše mednarodne skupnosti in njenih inštitucij.

Prizadevanja za ohranitev pasme

Populacija konj bosanske planinske pasme je majhna in konsolidirana. Ocenjena učinkovita velikost populacije je pri BPK 34 plemenskih živali. Predvideva se, da se populacija zaradi zelo slabih razmer v državah bivše Jugoslavije in tudi na evropskem trgu v prihodnje ne more bistveno povečevati. Cilj v populaciji bosanskega planinskega konja je učinkovito število živali povečati na od 50 do 60, kar bi deloma zagotovilo ohranitev in nadaljnji razvoj pasme. Rodovniška knjiga je zaprta, kar pomeni, da niso dovoljena križanja z drugimi pasmami. Z namenom, da se poveča populacija, je v rodovniški knjigi uveden dodatni oddelek (evidenčni register). V omenjen oddelek se lahko vpiše konje, ki sicer nimajo popolnega porekla, so pa v tipu bosanskega planinskega konja in se lahko po testiranju z mtDNA razvrščajo v dodatni del rodovniške knjige.

Podatki o reji bosanskih planinskih konj so bili prvič zbrani in objavljeni leta 2011 v *Matični knjigi bosanskog brdskog konja ergelskog uzgoja* avtorjev Refika Telilbašiča, Enverja Žige in Alme Rahmanovič. Drugi zvezek rodovniške knjige za pasmo bosanski planinski konj avtorjev Matjaža Mesariča, Antona Dolinška in Enverja Žige zajema podatke o reji

konj te pasme od leta 2011 do vključno 2016. V letu 2016 sta v reji bosanskega planinskega konja zastopani dve liniji, Miško in Barut, ki sta bili formirani pred drugo svetovno vojno, ko je bila ergela v Sarajevu, medtem ko sta liniji Durmitor in Đulbeg še v fazi formiranja. Istočasno je v reji zastopanih deset rodov kobil, od katerih je sedem (Lasta, Medina, Zorka, Iskra, Una, Mica in Morina) formiranih v Sarajevu in na Borikah, trije rodovi pa na ergeli Planido (Vidra, Mrkuša in Dinara). V fazi nastajanja sta dva rodova (Zora in Una-P) na ergeli Planido in štirje rodovi na ergeli Žiga (Sena, Đula, Gara in Bosna). Uvajanje novih linij žrebcev in rodov kobil ima pomembno vlogo v reji in večanju populacije, posebno ob dejstvu, da je bila reja v ergeli Borike zaprta. V letu 2017 zasledujemo v populaciji bosanskega planinskega konja 8 rodov kobil z vsaj tremi aktivnimi predstavnicami v dveh generacijah. Vsi se verjetno ne bodo ohranili, po številu predstavnic obsežni in v lastnostih zunanosti izenačeni (konsolidirani) rodovi pa bodo imeli, kot že doslej, na populacijo zelo stabilen in značilen vpliv. V posameznih rodovih je v rodovniško knjigo vpisana že osma generacija kobil.

doc. dr. Matjaž Mesarič, dr. vet. med., strokovni vodja rejskega programa za BPK, in Anton Dolinšek, predsednik Združenja MZRBPK

